

ASHTARXONIYLAR DAVRIDA BUXORO XONLIGINING TASHQI SIYOSATI VA SAVDO MUNOSABATLARI (XVII ASR – XVIII ASR BOSHLARIDA)

Abraykulova Nigora Namazovna

Uchtepa tumani 109-maktab Tarix fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21838043>

Annotatsiya

Mazkur maqolada XVII asr va XVIII asr boshlarida Buxoro xonligini boshqargan Ashtarxoniylar sulolasining tashqi siyosati hamda xalqaro savdo munosabatlari tarixiy manbalar va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda Ashtarxoniylar hukmdorlarining Rossiya davlati, Safaviylar Eroni, Boburiylar davlati hamda qo'shni Markaziy Osiyo xonliklari bilan olib borgan diplomatik aloqalari, elchilik munosabatlari va savdo siyosatining asosiy yo'nalishlari yoritiladi. Shuningdek, Buxoro xonligining xalqaro savdodagi o'rni, karvon yo'llarining iqtisodiy ahamiyati hamda eksport-import tarkibining davlat taraqqiyotiga ko'rsatgan ta'siri ilmiy jihatdan baholanadi. Tadqiqot natijasida Ashtarxoniylar davridagi tashqi siyosat va savdo munosabatlari davlatning siyosiy barqarorligi hamda iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri bo'lganligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: Ashtarxoniylar, Buxoro xonligi, tashqi siyosat, diplomatiya, savdo munosabatlari, Rossiya, Safaviylar, Boburiylar, Buyuk Ipak yo'li, karvon savdosi.

XVII asr boshlarida Shayboniylar sulolasining siyosiy mavqei zaiflashishi natijasida Movarounnahr hududida yangi sulola — Ashtarxoniylar hokimiyat tepasiga keldi. Ushbu sulola vakillari qariyb bir yarim asr davomida Buxoro xonligini boshqarib, davlatning siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotida muhim o'rin tutdi. Mazkur davr Markaziy Osiyoda murakkab geosiyosiy vaziyat, mintaqaviy raqobat va xalqaro savdo yo'llaridagi o'zgarishlar bilan tavsiflanadi.

Ashtarxoniylar hukmdorlari davlat xavfsizligini ta'minlash, hududiy yaxlitlikni saqlash hamda iqtisodiy taraqqiyotni mustahkamlash maqsadida qo'shni davlatlar bilan faol diplomatik aloqalar olib bordilar. Xususan, Rossiya podsholigi, Safaviylar davlati, Hindistondagi Boburiylar saltanati hamda Xiva xonligi bilan o'rnatilgan siyosiy va iqtisodiy munosabatlar Buxoro xonligining tashqi siyosatida muhim o'rin egalladi. Elchilar almashinuvi, savdo karvonlarining xavfsizligini ta'minlash va o'zaro manfaatli bitimlar tuzish davlat manfaatlarini amalga oshirishning asosiy vositalaridan biri bo'ldi. Shu bilan birga, Buxoro xonligi Sharq va G'arbni bog'lovchi muhim savdo yo'llari chorrahasida joylashgani sababli xalqaro savdo tizimida alohida mavqega ega edi. Buxoro, Samarqand va Balx kabi shaharlar nafaqat yirik siyosiy markazlar, balki xalqaro savdoning muhim nuqtalari sifatida ham rivojlandi. Tashqi savdo orqali ipak, paxta matolari, qorako'l terisi, otlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport qilinadi, evaziga metall buyumlar, qurol-aslaha, gazlamalar, qimmatbaho toshlar va boshqa mahsulotlar olib kelinadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosati va xalqaro savdo munosabatlarini tarixiy manbalar hamda zamonaviy tarixshunoslik asosida kompleks tahlil qilish, ularning davlat siyosati va iqtisodiy taraqqiyotidagi o'rnini ilmiy jihatdan yoritishdan iborat.

Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosati

Ashtarxoniylar sulolasining hokimiyat tepasiga kelishi Buxoro xonligi tashqi siyosatida yangi bosqichni boshlab berdi. Imomqulixon (1611–1642), Nodir Muhammadxon (1642–1645), Abdulazizxon (1645–1681) va Subhonqulixon (1681–1702) hukmronligi davrida davlatning tashqi siyosati, avvalo, ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlash, hududiy yaxlitlikni saqlash va qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirishga qaratildi. Bu davrda diplomatik aloqalar elchiliklar almashinuvi, savdo shartnomalari va siyosiy muzokaralar orqali amalga oshirildi.

Rossiya davlati bilan munosabatlar XVII asr davomida izchil rivojlandi. Rossiya hukumati Buxoro orqali Hindiston va Sharq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini kengaytirishga intilgan bo'lsa, Buxoro xonligi Rossiyadan metall buyumlar, qurol-aslaha va boshqa mahsulotlarni olib kirishga manfaatdor edi. Elchilar almashinuvi ikki davlat o'rtasidagi siyosiy ishonchni mustahkamlash bilan birga, iqtisodiy hamkorlikning kengayishiga ham xizmat qildi. Safaviylar davlati bilan munosabatlar esa ayrim davrlarda murakkab tus oldi. Balx va Xuroson hududlari uchun kurashlar siyosiy ziddiyatlarni yuzaga keltirgan bo'lsa-da, savdo aloqalari to'liq uzilmagan. Iqtisodiy manfaatlarning ustuvorligi tufayli har ikki davlat o'rtasida diplomatik muloqot davom ettirildi.

Boburiylar davlati bilan aloqalar, asosan, savdo va diplomatik yo'nalishda rivojlandi. Hindiston bilan olib borilgan savdo orqali Buxoro xonligi iqtisodiy jihatdan muhim daromad oldi. Ayniqsa, ipak matolar, qorako'l terilari, otlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport qilinib, Hindistondan qimmatbaho gazlamalar, ziravorlar va boshqa mahsulotlar keltirilgan.

Ashtarxoniylar davrida xalqaro savdo munosabatlari

Buxoro xonligi geografik jihatdan Buyuk Ipak yo'lining muhim tarmoqlaridan birida joylashgani sababli xalqaro savdoda muhim o'rin egallagan. Buxoro, Samarqand, Balx va Qarshi shaharlari yirik savdo markazlari sifatida rivojlandi. Karvon yo'llarining xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu savdo hajmining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Tashqi savdoda eksport tarkibini paxta va ipak matolari, qorako'l terisi, jun mahsulotlari, mevalar, otlar hamda hunarmandchilik buyumlari tashkil etgan. Importda esa metall buyumlar, qurol-aslaha, qimmatbaho matolar, chinni buyumlar, ziravorlar va ayrim turdagi qimmatbaho toshlar asosiy o'rin egallagan. Ushbu savdo aloqalari davlat xazinasiga daromad keltirish bilan birga, shaharlar iqtisodiy taraqqiyoti va hunarmandchilikning rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, xalqaro savdo diplomatik munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Savdo karvonlari tarkibida elchilar va rasmiy vakillarning qatnashishi davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lgan.

Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosati

Ashtarxoniylar sulolasining hokimiyat tepasiga kelishi Buxoro xonligi tashqi siyosatida yangi bosqichni boshlab berdi. Imomqulixon (1611–1642), Nodir Muhammadxon (1642–1645), Abdulazizxon (1645–1681) va Subhonqulixon (1681–1702) hukmronligi davrida davlatning tashqi siyosati, avvalo, ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlash, hududiy yaxlitlikni saqlash va qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirishga qaratildi. Bu davrda diplomatik aloqalar elchiliklar almashinuvi, savdo shartnomalari va siyosiy muzokaralar orqali amalga oshirildi.

Rossiya davlati bilan munosabatlar XVII asr davomida izchil rivojlandi. Rossiya hukumati Buxoro orqali Hindiston va Sharq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini kengaytirishga intilgan bo'lsa, Buxoro xonligi Rossiyadan metall buyumlar, qurol-aslaha va boshqa mahsulotlarni olib kirishga manfaatdor edi. Elchilar almashinuvi ikki davlat o'rtasidagi siyosiy ishonchni mustahkamlash bilan birga, iqtisodiy hamkorlikning kengayishiga ham xizmat qildi.

Safaviylar davlati bilan munosabatlar esa ayrim davrlarda murakkab tus oldi. Balx va Xuroson hududlari uchun kurashlar siyosiy ziddiyatlarni yuzaga keltirgan bo'lsa-da, savdo aloqalari to'liq uzilmagan. Iqtisodiy manfaatlarining ustuvorligi tufayli har ikki davlat o'rtasida diplomatik muloqot davom ettirildi.

Boburiylar davlati bilan aloqalar, asosan, savdo va diplomatik yo'nalishda rivojlandi. Hindiston bilan olib borilgan savdo orqali Buxoro xonligi iqtisodiy jihatdan muhim daromad oldi. Ayniqsa, ipak matolar, qorako'l terilari, otlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport qilinib, Hindistondan qimmatbaho gazlamalar, ziravorlar va boshqa mahsulotlar keltirilgan.

Ashtarxoniylar davrida xalqaro savdo munosabatlari

Buxoro xonligi geografik jihatdan Buyuk Ipak yo'lining muhim tarmoqlaridan birida joylashgani sababli xalqaro savdoda muhim o'rin egallagan. Buxoro, Samarqand, Balx va Qarshi shaharlari yirik savdo markazlari sifatida rivojlandi. Karvon yo'llarining xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu savdo hajmining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Tashqi savdoda eksport tarkibini paxta va ipak matolari, qorako'l terisi, jun mahsulotlari, mevalar, otlar hamda hunarmandchilik buyumlari tashkil etgan. Importda esa metall buyumlar, qurol-aslaha, qimmatbaho matolar, chinni buyumlar, ziravorlar va ayrim turdagi qimmatbaho toshlar asosiy o'rin egallagan. Ushbu savdo aloqalari davlat xazinasiga daromad keltirish bilan birga, shaharlar iqtisodiy taraqqiyoti va hunarmandchilikning rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, xalqaro savdo diplomatik munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Savdo karvonlari tarkibida elchilar va rasmiy vakillarning qatnashishi davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lgan

Tarixiy manbalar asosida tashqi siyosat va savdo munosabatlari tahlili

Ashtarxoniylar davri tashqi siyosati va savdo munosabatlarini o'rganishda mahalliy va xorijiy tarixiy manbalar muhim ilmiy ahamiyatga ega. Xususan, Muhammad Yusuf Munshi qalamiga mansub "Tarixi Muqimxoniy" asarida Buxoro xonligining ichki va tashqi siyosiy hayoti, qo'shni davlatlar bilan diplomatik munosabatlari hamda hukmdorlarning siyosiy faoliyati haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Muallif elchilik almashinuvi va siyosiy muzokaralar davlat barqarorligini ta'minlashdagi muhim omillardan biri bo'lganini ta'kidlaydi. Mahmud ibn Valining "Bahr ul-asror fi manaqib ul-axyor" asarida esa Buxoro, Balx va Xuroson o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar, karvon yo'llari hamda savdo markazlarining faoliyati yoritilgan. Ushbu ma'lumotlar Ashtarxoniylar davrida xalqaro savdoning davlat iqtisodiyotidagi o'rnini baholashda muhim manba hisoblanadi.

Zamonaviy tarixshunoslikda ham Ashtarxoniylar davri tashqi siyosatiga alohida e'tibor qaratilgan. O'zbekistonlik tarixchi Akbar Zamonov tadqiqotlarida Buxoro xonligining Rossiya, Safaviylar va Boburiylar bilan olib borgan diplomatik aloqalari mintaqadagi siyosiy muvozanatni saqlashga xizmat qilgani qayd etiladi. Shuningdek, B.A. Ahmedov va boshqa

olimlarning ilmiy ishlari Ashtarxoniylar davridagi savdo aloqalarining iqtisodiy taraqqiyot va shaharlar rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini asoslaydi.

Ashtarxoniylar sulolasining hokimiyat tepasiga kelishi Buxoro xonligi tashqi siyosatida yangi bosqichni boshlab berdi. Imomqulixon (1611–1642), Nodir Muhammadxon (1642–1645), Abdulazizxon (1645–1681) va Subhonqulixon (1681–1702) hukmronligi davrida davlatning tashqi siyosati, avvalo, ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlash, hududiy yaxlitlikni saqlash va qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirishga qaratildi. Bu davrda diplomatik aloqalar elchiliklar almashinuvi, savdo shartnomalari va siyosiy muzokaralar orqali amalga oshirildi.

Rossiya davlati bilan munosabatlar XVII asr davomida izchil rivojlandi. Rossiya hukumati Buxoro orqali Hindiston va Sharq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini kengaytirishga intilgan bo'lsa, Buxoro xonligi Rossiyadan metall buyumlar, qurol-aslaha va boshqa mahsulotlarni olib kirishga manfaatdor edi. Elchilar almashinuvi ikki davlat o'rtasidagi siyosiy ishonchni mustahkamlash bilan birga, iqtisodiy hamkorlikning kengayishiga ham xizmat qildi.

Safaviylar davlati bilan munosabatlar esa ayrim davrlarda murakkab tus oldi. Balx va Xuroson hududlari uchun kurashlar siyosiy ziddiyatlarni yuzaga keltirgan bo'lsa-da, savdo aloqalari to'liq uzilmagan. Iqtisodiy manfaatlarning ustuvorligi tufayli har ikki davlat o'rtasida diplomatik muloqot davom ettirildi.

Boburiylar davlati bilan aloqalar, asosan, savdo va diplomatik yo'nalishda rivojlandi. Hindiston bilan olib borilgan savdo orqali Buxoro xonligi iqtisodiy jihatdan muhim daromad oldi. Ayniqsa, ipak matolar, qorako'l terilari, otlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport qilinib, Hindistondan qimmatbaho gazlamalar, ziravorlar va boshqa mahsulotlar keltirilgan.

Ashtarxoniylar davrida xalqaro savdo munosabatlari

Buxoro xonligi geografik jihatdan Buyuk Ipak yo'lining muhim tarmoqlaridan birida joylashgani sababli xalqaro savdoda muhim o'rin egallagan. Buxoro, Samarqand, Balx va Qarshi shaharlari yirik savdo markazlari sifatida rivojlandi. Karvon yo'llarining xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu savdo hajmining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Tashqi savdoda eksport tarkibini paxta va ipak matolari, qorako'l terisi, jun mahsulotlari, mevalar, otlar hamda hunarmandchilik buyumlari tashkil etgan. Importda esa metall buyumlar, qurol-aslaha, qimmatbaho matolar, chinni buyumlar, ziravorlar va ayrim turdagi qimmatbaho toshlar asosiy o'rin egallagan. Ushbu savdo aloqalari davlat xazinasiga daromad keltirish bilan birga, shaharlar iqtisodiy taraqqiyoti va hunarmandchilikning rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, xalqaro savdo diplomatik munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Savdo karvonlari tarkibida elchilar va rasmiy vakillarning qatnashishi davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lgan. Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosati va savdo munosabatlarini o'rganishda mahalliy tarixnavislar asarlari alohida ilmiy ahamiyatga ega. Ular nafaqat siyosiy voqealarni bayon etadi, balki diplomatik aloqalar, elchiliklar va xalqaro savdoning o'ziga xos jihatlarini ham yoritadi.

Muhammad Yusuf Munshi tomonidan yozilgan "Tarixi Muqimxoniy" asarida Ubaydullaxon va uning zamondoshlari davridagi siyosiy jarayonlar, davlat boshqaruvi hamda qo'shni mamlakatlar bilan munosabatlar haqida muhim ma'lumotlar berilgan. Asarda Buxoro

xonligi tashqi siyosatining asosiy maqsadi davlat hududiy yaxlitligini saqlash, savdo yo'llari xavfsizligini ta'minlash va qo'shni davlatlar bilan muvozanatli munosabatlarni yo'lga qo'yishdan iborat bo'lgani ko'rinadi.

Mahmud ibn Valining "Bahr ul-asror fi manoqib ul-axyor" asari esa XVII asr siyosiy va iqtisodiy hayotini yorituvchi eng muhim manbalardan biridir. Unda Balx, Buxoro va Xuroson o'rtasidagi savdo yo'llari, karvonlarning harakati, bozorlarda muomalada bo'lgan mahsulotlar hamda savdo xavfsizligini ta'minlash masalalari haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Bu ma'lumotlar Ashtarxoniylar davrida savdo davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi bo'lganini tasdiqlaydi.

Tarixiy manbalar ko'rsatishicha, Rossiya bilan elchilik aloqalarining faollashuvi savdo munosabatlarini kengaytirishga xizmat qilgan. Rossiyadan metall buyumlar, qurol-yarog' va sanoat mahsulotlari olib kelingan bo'lsa, Buxorodan paxta matolari, ipak, qorako'l terisi va boshqa mahsulotlar eksport qilingan. Bu jarayon ikki davlat o'rtasidagi iqtisodiy manfaatlarning o'zaro uyg'unlashganidan dalolat beradi.

Zamonaviy tadqiqotchilar, jumladan B.A. Ahmedov, Akbar Zamonov va boshqa o'zbek tarixchilari Ashtarxoniylar tashqi siyosatini faqat harbiy yoki diplomatik yo'nalish bilan cheklamay, uni iqtisodiy taraqqiyot, xalqaro savdo va mintaqaviy siyosiy barqarorlik bilan uzviy bog'liq holda baholaydilar. Ularning ilmiy xulosalariga ko'ra, Buxoro xonligi Markaziy Osiyodagi eng muhim savdo markazlaridan biri sifatidagi mavqeini aynan puxta o'ylangan tashqi siyosati orqali saqlab qolgan.

Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosati

Ashtarxoniylar sulolasining hokimiyat tepasiga kelishi Buxoro xonligi tashqi siyosatida yangi bosqichni boshlab berdi. Imomqulixon (1611–1642), Nodir Muhammadxon (1642–1645), Abdulazizxon (1645–1681) va Subhonqulixon (1681–1702) hukmronligi davrida davlatning tashqi siyosati, avvalo, ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlash, hududiy yaxlitlikni saqlash va qo'shni davlatlar bilan o'zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirishga qaratildi. Bu davrda diplomatik aloqalar elchiliklar almashinuvi, savdo shartnomalari va siyosiy muzokaralar orqali amalga oshirildi.

Rossiya davlati bilan munosabatlar XVII asr davomida izchil rivojlandi. Rossiya hukumati Buxoro orqali Hindiston va Sharq mamlakatlari bilan savdo aloqalarini kengaytirishga intilgan bo'lsa, Buxoro xonligi Rossiyadan metall buyumlar, qurol-aslaha va boshqa mahsulotlarni olib kirishga manfaatdor edi. Elchilar almashinuvi ikki davlat o'rtasidagi siyosiy ishonchni mustahkamlash bilan birga, iqtisodiy hamkorlikning kengayishiga ham xizmat qildi. Safaviylar davlati bilan munosabatlar esa ayrim davrlarda murakkab tus oldi. Balx va Xuroson hududlari uchun kurashlar siyosiy ziddiyatlarni yuzaga keltirgan bo'lsa-da, savdo aloqalari to'liq uzilmagan. Iqtisodiy manfaatlarning ustuvorligi tufayli har ikki davlat o'rtasida diplomatik muloqot davom ettirildi.

Boburiylar davlati bilan aloqalar, asosan, savdo va diplomatik yo'nalishda rivojlandi. Hindiston bilan olib borilgan savdo orqali Buxoro xonligi iqtisodiy jihatdan muhim daromad oldi. Ayniqsa, ipak matolar, qorako'l terilari, otlar va hunarmandchilik mahsulotlari eksport qilinib, Hindistondan qimmatbaho gazlamalar, ziravorlar va boshqa mahsulotlar keltirilgan.

Ashtarxoniylar davrida xalqaro savdo munosabatlari

Buxoro xonligi geografik jihatdan Buyuk Ipak yo'lining muhim tarmoqlaridan birida joylashgani sababli xalqaro savdoda muhim o'rin egallagan. Buxoro, Samarqand, Balx va Qarshi shaharlari yirik savdo markazlari sifatida rivojlandi. Karvon yo'llarining xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu savdo hajmining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Tashqi savdoda eksport tarkibini paxta va ipak matolari, qorako'l terisi, jun mahsulotlari, mevalar, otlar hamda hunarmandchilik buyumlari tashkil etgan. Importda esa metall buyumlar, qurol-aslaha, qimmatbaho matolar, chinini buyumlar, ziravorlar va ayrim turdagi qimmatbaho toshlar asosiy o'rin egallagan. Ushbu savdo aloqalari davlat xazinasiga daromad keltirish bilan birga, shaharlar iqtisodiy taraqqiyoti va hunarmandchilikning rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatgan.

Bundan tashqari, xalqaro savdo diplomatik munosabatlarning mustahkamlanishiga xizmat qilgan. Savdo karvonlari tarkibida elchilar va rasmiy vakillarning qatnashishi davlatlar o'rtasidagi siyosiy aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lgan.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Muhammad Yusuf Munshiy. Tarixi Muqimxoniy. – Toshkent: Sharq, 2003.
2. Mahmud ibn Vali. Bahr ul-asror fi manaqib ul-axyor. – Toshkent: Fan, 1977.
3. Boburnoma / Zahiriddin Muhammad Bobur. – Toshkent: Sharq, 2002.
4. Matla' us-sa'dayn va majma' ul-bahrayn / Abdurazzoq Samarqandiy. – Toshkent: O'zbekiston, nashri.
5. Ahmedov B.A. O'zbekiston xalqlari tarixi manbalari. – Toshkent: O'qituvchi, 1991.
6. Ahmedov B.A. Tarixdan saboqlar. – Toshkent: O'qituvchi.
7. Zamonov A. Ashtarxoniylar davrida Buxoro xonligining tashqi siyosatiga oid ilmiy maqolalar.
8. Azamat Ziyov. O'zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent: Sharq, 2000.
9. Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarixi. – Toshkent.
10. Mukminova R.G. Buxoro xonligi tarixi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.
11. Bartold V.V. Turkiston mo'g'ullar istilosi davrida. – Toshkent: Fan.
12. Bartold V.V. Turkiston tarixi. – Toshkent.
13. Bregel Yu. An Historical Atlas of Central Asia. – Leiden.
14. Levi S.C. The Indian Diaspora in Central Asia and Its Trade. – Leiden: Brill.
15. Soucek S. A History of Inner Asia. – Cambridge University Press.
16. McChesney R.D. Central Asia: Foundations of Change.
17. Becker S. Russia's Protectorates in Central Asia.
18. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tarix instituti nashrlari.